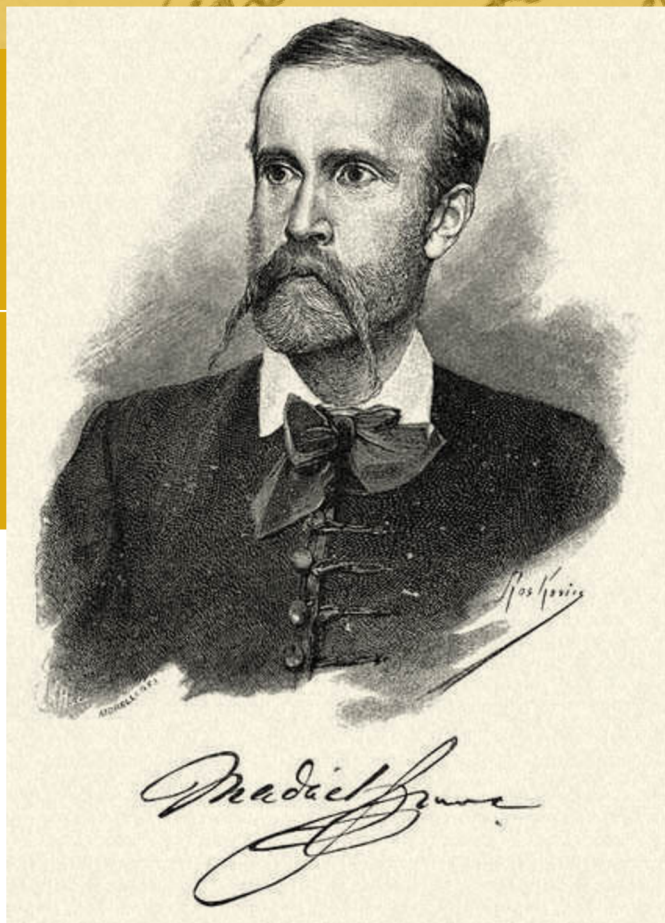

NEM TRAGÉDIA

MADÁCH IMRE ÉLETMŰVÉNEK
SAJÁTOSSÁGAI
AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁN TÚL

2025. MÁJUS 9-10.

NEM TRAGÉDIA

MADÁCH IMRE ÉLETMŰVÉNEK
SAJÁTOSSÁGAI
AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁN TÚL

REZÜMÉFÜZET

Szerkesztette: Rétfalvi P. Zsófia

A konferencia az EKÖP-24-4-I-PTE-267 azonosítószámú pályázat keretében az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program támogatásával valósult meg.

Pécsi Tudományegyetem
Klasszikus Irodalomtörténeti és Összehasonlító
Irodalomtudományi Tanszék
Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola

2025

Tartalom

- 06 Béres Norbert: Tréfa az egész?
- 06 Diószegi Szabó Pál: A reformkor fő kérdései Madách jogi gondolkodásában
- 07 Fekete Norbert: „Madách görögben” (Romhányi László: *Férfi és nő*, 1978)
- 08 Gréczi-Zsoldos Enikő: Madách Imre vernakuláris nyelvváltozata
- 09 Pávlicz Adrienn: Az empátia fejlesztésének lehetőségei az irodalomterápia módszerével, különös tekintettel Madách Imre szövegeire
- 10 Polgár Anikó: Pótolni Hellász elveszett Olümposzát (A görög paradigma Madách Imre *Ó- és újkor* című versében és *Az esztétika és társadalom viszonyos befolyása* című értekezésében)
- 11 Rétfalvi P. Zsófia: Az első könyves egykönyves – Madách Imre és a *Lant-virágok* értelmezései
- 12 Sirató Ildikó: *Mózes* – a kritikai szöveg munka filológiai tanulságai
- 13 Z. Kovács Zoltán: Egy romantikus Madách

BÉRES NORBERT

(Debreceni Egyetem, Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet)

„Tréfa az egész”

Az előadás címéül választott idézet Madách Imre *Csak tréfa* című fiataalkori, önéletrajzi ihletésű színművéből való. Az 1840-es években keletkezett, egykorúan publikálatlan ötfelvonásos társadalmi dráma a reformkori értelmiség életválságából táplálkozik, s a romantikus egyéniség expanziójának kudarcát viszi színre. A dráma központi konfliktusa az önérdek, az álelvek és álérzelmek világa és az egzaltált lelkületű főhős közti diszharmóniában gyökerezik, aminek következtében a főhős útja mind a magánéletben, mind a politikai téren a kiábrándulás felé vezet. Tragikus vége már-már dramaturgiai szükségszerűség. Az előadás arra kérdez rá, hogy ez a tragikus színezetű(nek tűnő), a társadalomkritikai felhangoktól sem mentes színmű hogyan válik komédiaként (is) értelmezhetővé, hiszen a dráma Hubay Miklós-féle átírata is jelzi: a színműben jelen van a vígjátékként való olvashatóság/előadhatóság lehetősége.

DIÓSZEGI SZABÓ PÁL

A reformkor fő kérdései Madách jogi gondolkodásában

A fiatal Madách jogi gondolkodásának, jogi reformprogramjának egyik fő fóruma az 1843/44. évi pozsonyi országgyűléshez kapcsolódott. Ezen a reformországygyűlésen olyan fontos jogintézményeket tárgyaltak meg, amelyeket a korabeli nemzeti reformellenzék támogatott. Madách – az országgyűlési témák vármegyei vitájában – támogatta a halálbüntetés eltörlését, az esküdtszék felállítását, a vegyes házasságok egyenjogúsítását, Iparvédegyelet helyi megalapítását. Nógrád vármegyei közgyűlésen elmondott reformpárti beszédeivel pedig igyekezett befolyásolni az országgyűlési követutasításokat.

FEKETE NORBERT

„Madách görögben”

Romhányi László: *Férfi és nő*, 1978

Az 1978. július 20-i *Népújság* az előadás címében jelzett szóösszetétellel jelentette be Romhányi László ősbemutatóként aposztrofált rendezését, Madách Imre *Férfi és nő* című drámájának adaptációját. Madách 1843-as ifjúkori Héraklészről szóló darabja az egri vár Romkertjében került bemutatásra az 1978-as Agria Játékszín keretében, majd egy évvel később a diósgyőri várban is színre vitték. A realista színpadokon az 1960-as évek közepétől, a Turián György által rendezett és Keresztury Dezső által színpadra alkalmazott *Mózes* sikerétől kezdve egyre inkább teret nyert Madách Imre drámaművészete. A realista színház a klasszikus magyar drámakincs kánonát bővítő törekvése és a rendezői színház térnyerésének köszönhetően egyre fokozottabb érdeklődést mutatott Madách *Tragédián* túli drámaművészete iránt. A nem vagy szinte színházi múlttal nem rendelkező darabokat gyakran ősbemutatókként tűntették fel. Sok esetben a Madách-darabok nyári színházi fesztiválokon vagy színházi jubileumokhoz kapcsolódóan jelentek meg, viszont a *Mózes* kivételével ahogyan érkeztek, úgy ki is koptak a színházi emlékezetből. Romhányi rendezése a szocreál Madách-reneszánsz egyik záróakkordjának tekinthető. Előadásomban a Philther-módszer segítségével azt vizsgálom, hogy Romhányi milyen módon igyekezett színpadra segíteni a Madách-művet, milyen dramaturgiai módszertant választott és érvényesített a színmű dramaturgiával, Kórháti Zsolttal, és munkásságuk milyen viszonyban állt a realista színpad korábbi Madách-adaptációival.

GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ

(Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger – Jagelló Egyetem, Krakkó)

Madách Imre vernakuláris nyelvváltozata

Előadásomban – a konferencia-felhívás egyik témáját érintve – Madách Imre életművének nyelvészeti megközelítésével foglalkozom. Madách Imre a palóc nyelvjárási régió szülötte, s mivel a 19. századi vidéki nemesek nyelvhasználatára többnyire az akkor még csak alakulóban lévő standardtól eltérő területi nyelvváltozat, így joggal feltételezhetjük, hogy Madách Imre vernakuláris – azaz a gyermekkorban elsődlegesen megtanult – nyelvváltozatára hatott a nógrádi falvakban beszélt palóc nyelvjárás. A dialektális jegyek megjelenésének forrásaként elsősorban a magánleveleit vizsgálom, hiszen minden nyelvhasználó az informatív, familiáris kommunikációs helyzetekben használja a legkevésbé formális nyelvváltozatot. Az irodalmi alkotások megítélésének szempontja gyakran az a nyelviség, amelyet az író a gondolatai kifejezésére használ. Az előadás arra a kérdésre keresi a választ, hogy vajon a Madách Imre szövegeiben megjelenő nyelvi jegyek tükrözik-e a születési helyének és a javarészt életterének tekinthető Nógrád jellegzetes nyelvhasználatát, azaz azt igyekszik tisztázni, hogy az alsósztrégovai birtokos-író nyelvhasználatát jellemezte-e a palóc nyelvjárás vagy a palóc regionális köznyelviség, s ez a nyelvi sajátosság befolyásolta-e művei megítélését, befogadását.

PÁV LICZ ADRIENN

(Pécsi Tudományegyetem, Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola)

Az empátia fejlesztésének lehetőségei az irodalomterápia módszerével, különös tekintettel Madách Imre szövegeire

A befogadói válaszokkal foglalkozó pszichonarratológiai és irodalomterápiás kutatások szerint az irodalmi szövegek élményszintű, önreflektív feldolgozása és a terápiás írás alkalmas a személy önismereti fejlődésével párhuzamosan az empátiájának és mentalizációs képességének növelésére is. Az empátia olyan érzelmi állapot, amikor az ember képes egy másik ember érzelmeiben és érzéseiben osztozni. (Kovács, 2020) A saját személyiségben felidéződnek a másik érzelmei és feszültségei, a személyiség beleéli, mintegy a másikba vetíti önmagát. A mentalizáció az a képesség, hogy képet tudunk alkotni arról, hogy mi zajlik le egy másik ember fejében, azaz milyen mentális állapot és érzelmi motívumok állnak a viselkedése mögött. Ez a képesség nélkülözhetetlen a társas interakciókhoz. (Herold, 2004)

Madách Imre tanítása izgalmas és közel sem könnyű feladat a 21. században, amihez fontos kapcsolódást nyújthat a Tragédián túli szövegek megismerése is. Középiskolás és egyetemista diákok zárt irodalomterápiás ülésén vizsgáltam, hogy ezek a szövegek, hogyan kerülnek közel a fiatal felnőttekhez, hogyan fejleszthető általuk az empátia és a mentalizációs képesség. Előadásomban ezeken a foglalkozásokon szerzett tapasztalatokat mutatom be.

POLGÁR ANIKÓ

(Selye János Egyetem, Komárom)

Pótolni Hellász elveszett Olümposzt

A görög paradigma Madách Imre *Ó- és újkor* című versében és *Az esztétika és társadalom viszonyos befolyása* című értekezésében

Az előadás az ókori Görögország iránti rajongás, a filhellénizmus tükrében vizsgálja Madách Imre *Ó- és újkor* című versét és *Az esztétika és társadalom viszonyos befolyása* című értekezését. A filhellénizmus a görögöket magasabb rendű, szinte isteni lényekként kezeli, az antikvitas elérhetetlen mintaként, paradigmaként szolgál. Ezt a felfogást a korszak ókortudományának eredményei határozzák meg, s elsősorban a romantika Homérosz-képéhez kötődik. Madách értekezésében a görögség mint esztétikai mérce jelenik meg, az esztétikai virágzás a görög élettel kerül párhuzamba. Madách ebből a szempontból elsősorban a nyilvánosság szerepét és a görög vallásnak a költői energiákat felszabadító jellegét emeli ki. Az értekezés felől olvasva az *Ó- és újkor* című vers értelmezése is esztétikai síkra tolódhat át, az ókori Hellász az újkor számára egy elérhetetlen esztétikai ideállá, ugyanakkor követendő paradigmává is lesz.

RÉTFALVI P. ZSÓFIA

(Pécsi Tudományegyetem, Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola)

Az első könyves egykönyves – Madách Imre és a *Lant-virágok* értelmezései

Az elmúlt években tapasztalható monográfia-dömping ellenére Madách Imréről és munkásságáról – Kerényi Ferenc 2006-os kötete óta – nem született értékelő, összegző jellegű tudományos mű. A költő születésének kerek évfordulója, amely sok szerző esetében ösztönzi (kiadói megfontolások miatt is) a monografikus művek készítését, Madách munkásságának újbóli vizsgálatára szintén nem volt hatással. Így továbbra is számos alapvető probléma merül fel az élettörténeti eseményeinek elbeszélésével kapcsolatban.

Általános jelenség a 19. század végi – 20. század eleji biográfiákban, hogy olyan teleologikus nézőpontot működtetnek, amely egyetlen célra fókuszálva mutatja be a vizsgált személyiség élettörténetét. Madách esetében ez fő műve, *Az ember tragédiája* megalkotására irányul. Az előadás középpontjában az ifjú költő pályakezdése és első verseskötetének, a *Lant-virágoknak* a sajátosságai állnak. Az elsődleges cél bemutatni, hogy a kötet milyen pozíciót foglal el a Madách-biográfiákban, valamint rámutatni a körülötte kialakult életrajzi értelmezések problematikusságára.

SIRATÓ ILDIKÓ

Mózes – a kritikai szöveg munka filológiai tanulságai

Beszámoló Madách Mózes drámájának szöveggondozási munkálatai során szerzett gyakorlati és elvi-elméleti tapasztalatokról

A 2021-ben kezdeményezett munka tervezése, ütemezése és a gyakorlati megvalósítás. 2022 augusztusában zsákutcába jutott a projekt (technikai és finanszírozási okokból), így a szerző születésének 200. évfordulóján csak a tervekről és a munkák első tapasztalatairól születhettek referátumok. A jelen előadásban is a munkafolyamat első szakaszában szerzett tanulságokról adhatunk számot.

A kritikai szöveggondozás céljáról és alapelveiről. Hogyan módosulnak ezek az alapvetések a digitális korszakban? Munka Madách Imre kéziratával. Az egykorú (pályázati) másolati példány bemutatása. A szöveggondozás elektronikus felülete és annak testre szabása: sikerek és kudarcok.

A szövegváltozatok rögzítésének lehetőségei a ma használatos platformokon (DigiPhil – HUN-REN ITI <https://digiphil.hu/>; Digitális Bölcsészeti Központ – MNM KK PIM → MNM KK OSZK: dHUpla <https://dhupla.hu/page/adhuplarol>).

Digitális forráskiadás, szövegszerkesztés, kézírásfölismerés (Transkribus alapú HTR <https://www.oszk.hu/hirek/gepi-keziras-felismero-modell>).

A kéziratok és az első kiadás (1880) viszonya. Gyulai Pál szerepe a Mózes szövegének kánonjában. Lesz-e (belátható időn belül) kritikai szövegkiadása a Mózesnek?

Z. KOVÁCS ZOLTÁN

Egy romantikus Madách

Az előadás arra vállalkozik, hogy Madách Imre életművének romantikus vonásait a szerelmi boldogság többféle műfaji keretben és a téma elemeinek változatos hangsúlyozással történő megjelenítésének vizsgálata révén mutassa be. Igyekszik úgy feldolgozni a témát, hogy nemcsak *Az ember tragédiájához* rögzített fejlődéstörténeti narratíván, hanem *A nőről, különösen esztétikai szempontból* című tanulmány normatív nőszemlélete által meghatározott Madách-képen túli szempontok is helyet kapjanak az értelmezésben. Ennek érdekében összeveti a korai drámákban felvetett férfi-nő-kapcsolati lehetőségeket, párhuzamba állítva ezeket az 1840-es évek szerelmi és családi költészetével.

Az újabb kutatások fényében különösen fontosnak tűnik mind az életmű *Tragédia*-központú felfogásának meghaladása, mind pedig az életmű romantikusságának értelmezése szempontjából Madách Imre novellisztikájának interpretációja. A novellák, éppen korábbi befogadástörténeti elhanyagoltságuk miatt, a lírai életmű mellett lehetőséget adnak arra, hogy árnyaljuk a Madách-képet a hagyománytörténet okozta korlátozottságokhoz képest. Ezt segítheti a korszak, főként az 1850-es évek hasonló kérdéseket felvető prózaepikájának vizsgáltba vonása.

Petőfi Sándor szerelmi lírája (legalábbis 1847-ig) és Kemény Zsigmond „kisregényei” és elbeszélései olyan kontextust jelenthetnek Madách túlnyomórészt a korabeli „magánnyilvánosságban” ismert művei számára, amelyek révén a szövegek úgy mutatkozhatnak meg, mint a korszak irodalmának autonóm alkotásai.

